

PAISATGE DESPRÉS DE LA BATALLA

Una de les coses que més criden l'atenció quan es llegeixen aquestes memòries d'un regidor és la manera com la lògica dels esdeveniments s'imposa al protagonista. No perquè ell es mostri passiu davant la realitat ni, encara menys, perquè el seu relat ocultí una estructura moralitzadora. El que succeeix és que s'hi fa una descripció molt fidel del que pots experimentar quan la Història, amb majúscules, et passa per damunt.

Els fets que aquí es recorden van començar a prendre forma molt abans que es difongués pel poble natal de l'autor, la vila d'Ascó, a la Ribera d'Ebre, la notícia que anava a instal·lar-s'hi una fàbrica de xocolata. Molt abans, fins i tot, que mossèn Redorat llancés el crit d'alerta sobre el veritable propòsit de les obres: construir-hi una central nuclear.

El 1974 la construcció d'aquestes instal·lacions vivia un moment dolç a tot el món. A Espanya ja s'havien posat en marxa tres reactors nuclears dedicats a la producció d'energia elèctrica. El de Zorita, el de Santa Maria de Garoña i el de Vandellòs. Contra cap d'aquests no hi va haver una resistència popular significativa. Per això, i en el context de la crisi del petroli, el Pla energètic nacional de 1975 va preveure la construcció de fins a 37 reactors més, entre els quals hi havia, amb les obres en part ja iniciades, els de Cofrents, Almaraz (grups I i II), Lemóniz

(grups I i II) i Ascó (grups I i II). Eren les anomenades centrals de segona generació.

Tanmateix, al llarg dels anys setanta el moviment anti-nuclear s'havia anat estenent per molts països. L'origen de l'organització Greenpeace es troba, precisament, en una expedició a Alaska feta el 1971 per protestar contra les proves nuclears. Aquest moviment estava associat a una creixent oposició a la confiança monolítica en el progrés tecnològic que, a Espanya, es va barrejar amb la reivindicació de les llibertats que va caracteritzar el període de transició cap a la democràcia.

Va ser per això que es va generar una forta resistència entre els veïns d'Ascó contra la instal·lació al municipi d'una central nuclear. El 1977 l'alcalde, que ni havia concedit llicència d'obres per al grup II ni trobava forces per oposar-se als treballs ja iniciats, va dimitir del seu càrrec enmig d'un veritable motí popular. El Ministeri de l'Interior va nomenar llavors una junta gestora perquè governés l'Ajuntament fins a les primeres eleccions municipals democràtiques.

Les eleccions celebrades a l'abril de 1979 van ser guanyades a Ascó per una candidatura antinuclear encapçalada per Joan Carranza, que va passar a ser l'alcalde, en la qual van ser elegits quatre membres més, entre ells el pioner mossèn Redorat i l'autor d'aquestes pàgines, el *recadero* i electricista Antonio Ribes. Es va constituir així la primera administració municipal ecologista de la història d'Espanya, la qual, des del principi, va adoptar el ferm propòsit de no deixar entrar en funcionament la central nuclear.

Potser val la pena recordar que aleshores l'ecologisme no era l'espècie de religió universal i *light* en què s'ha anat convertint avui dia. És cert que la percepció que l'opinió pública tenia sobre l'energia nuclear va anar canviant al llarg de la dècada dels setanta. L'accident de la central de Three Miles Island prop de Harrisburg (EUA) al març de 1979 va contribuir-hi definitivament. Però els integrants de l'oposició a les centrals nuclears eren a Catalunya, en aquella època, encara escassos i

variats: col·lectius directament afectats, camperols indignats, amants dels espais naturals, estudiants i professors més o menys romàntics, militants de l'esquerra radical, a més d'un grup divers de periodistes i científics compromesos.

Tots els partits polítics amb representació parlamentària donaven suport al desplegament nuclear. Per això els integrants de l'Ajuntament d'Ascó van haver de combatre gairebé sols des de la seva administració. Van mantenir, així doncs, una lluita desesperada, heroica, tremendament desigual, que va durar anys i que gairebé mai no va perdre la intensitat.

El nou govern municipal va començar lluitant per mantenir-se en el seu lloc. Els regidors de l'oposició van dimitir en bloc poc després de les eleccions, i això va crear problemes jurídics inèdits. El govern civil va intentar nomenar una nova gestora, però no ho va aconseguir, i el consistori antinuclear va poder continuar la seva tasca.

L'Ajuntament va decidir extremar la vigilància sobre els treballs que es duïen a terme a la central, va denegar la llicència d'obres per al grup II i va oposar-se a l'entrada en funcionament del grup I. Va encarregar un informe, l'anomenat *Informe Bremen*, a fi de recalcar els problemes de construcció de les instal·lacions i els defectes de l'emplaçament triat. Va exigir a Fecsa, la propietària de la central, el compliment estricte de la llei i la satisfacció de tots els seus deutes envers el municipi, i va arribar a requerir-li el pagament de més de mil milions de pessetes. Va denunciar davant les autoritats la ineficàcia dels simulacres d'accident portats a terme i va recórrer a moltes institucions: el Govern de la Generalitat, el presidit per Tarradellas i els posteriors presidits per Pujol, el Parlament de Catalunya, els ministeris del ram, incloent-hi la Direcció General d'Energia del Ministeri d'Indústria i Energia, ocupada per Carme Mestre entre 1982 i 1986. No va oblidar-se tampoc d'apel·lar als tribunals. En realitat, va apel·lar a tothom qui volgués escoltar-lo, i va aconseguir d'aquesta manera captar l'atenció i la simpatia de l'opinió pública.

Va trobar suport en persones d'allò més diverses. Entre elles hi havia juristes eminents com Alejandro Nieto, president del Consell Superior d'Investigacions Científiques entre 1980 i 1983, i també destacats especialistes en matèria nuclear, com ara Pere Carbonell o Antoni Lloret, l'autor d'un informe per a la Generalitat sobre l'accident de Three Miles Island. L'Ajuntament va disposar també de l'ajuda valuosa de molts periodistes i professors, entre els quals Pedro Costa Morata, Santiago Vilanova o Josep Gonell.

Com és sabut, al llarg dels anys vuitanta l'entusiasme nuclear va decaure a tot el món. A Espanya es va impulsar una moratòria a la construcció de noves centrals i només van arribar a entrar en funcionament deu de les moltes projectades: les de la primera i la segona generació, amb l'excepció de Lemóniz, a les quals es van afegir les de Trillo i Vandellòs II. L'accident de Txernòbil el 1986, o l'incendi de Vandellòs el 1989, en els quals es van detectar greus dèficits de seguretat, encara van refredar més els ànims.

Aquest canvi d'orientació es devia tant a les debilitats exhibides en el camp de la seguretat per la mateixa indústria com a la força que havien anat adquirint entre la ciutadania les campanyes del «Nuclear? No, gràcies!». La resistència particular mostrada al front d'Ascó també va contribuir, sens dubte, a fer que aquesta moratòria fos possible.

Però això ja no va afectar la situació del mateix Ascó. L'octubre de 1982 una sentència del Tribunal Suprem havia ordenat a l'Ajuntament la concessió de la llicència d'obres. El maig de 1983 una candidatura pronuclear va guanyar les eleccions. El mes següent, i cinc anys després del que s'havia previst, va començar a funcionar el grup I de la central, i Fecsa va acordar el pagament del seus deutes al municipi. Els antinuclears, ara a l'oposició, van continuar la lluita i van protagonitzar diverses accions de protesta, però la batalla ja estava definitivament perduda. Joan Carranza, tal com havia promès, va abandonar el

poble abans que entrés en funcionament el primer reactor. L'autor d'aquestes memòries va haver de seguir el mateix camí poc temps després. Ambdós, a més, hagueren de fer front a una sèrie de litigis que els van caure a sobre com a conseqüència de la seva actuació a l'Ajuntament.

És aquesta específica «Campanya d'Ascó», el seu plantejament, les marxes i les contramarxes, els petits i els grans moments, les il·lusions i les decepcions, els efectes generals i els particulars, el que es recull en aquestes memòries. Crida l'atenció, com ja he dit al principi, la lògica implacable amb què transcorren els esdeveniments. Però també destaca el bon humor i l'alegria d'uns personatges amb els quals es fa difícil no simpatitzar ja que, com assenyala el mossèn, caminen la majoria de vegades entre llops.

Des del seu petit lloc en una administració petita comprèn l'autor d'aquestes memòries el sentit general de l'enfrontament del qual va ser part. Per bé que el seu relat no sempre segueix estrictament l'ordre cronològic, tot i que no sempre recull amb exactitud el nom del càrrec de l'autoritat amb la qual es relaciona, els seus records saben guardar moltes vegades allò essencial. N'és un bon exemple la descripció de l'entrevista que té lloc al Govern Civil de Tarragona, quan l'alcalde d'Ascó explica la seva posició als allí reunits:

Li anaven preguntant coses que Carranza, gat vell, contestava sense problemes. Aquells senyors no sabien res de nuclears. Un senyor que feia cara d'hipòcrita li preguntà:

—Senyor alcalde, a més de ser vostè alcalde i d'anar contra la central nuclear, quin treball fa per guanyar-se la vida?

Ell el mirà fixament —ja l'havien fet enfadar— i li contestà:

—Mire vostè, sóc sastre de professió.

El somriure aflorà a les cares dels presents, com si ser sastre fos un ofici que fes riure. Ell saltà molt indignat:

—Senyors, veig la vostra cara i el somriure que feu, però jo us dic, que si no hi hagués homes com jo, que fan pantalons, tots aniríem pel carrer ensenyant les vergonyes.

El 15 de maig de 1983 el diari *El País* anunciava el resultat de les eleccions a Ascó amb un titular adequadament bèl·lic: «La nuclear guanya la batalla per l'Ajuntament». La crònica explicava la importància decisiva del vot dels nous veïns i acabava recordant que l'alcalde *in pectore* ja havia exercit durant el franquisme. El corresponsal recollia aquesta dada malgrat que l'implicat li havia dit que no calia fer-ho: «No té cap interès per a ningú, no fa falta que ho posi.»

Potser és veritat que no té cap interès. Tampoc no ens interessa ara l'ofici que feia aquell home amb cara d'hipòcrita. Allò que ben segur que sí que té interès és la història que s'explica en aquestes memòries.

Si els somnis que narra el seu protagonista semblen ridículs a algú, ha de pensar el lector en els que possiblement van tenir altres personatges que surten en aquesta història. Si les pors envers els isòtops i la desconfiança davant la central semblen poc raonables, s'ha de meditar sobre els arguments que avalen a aquells que creuen en la seguretat total però oculten sistemàticament la gravetat dels incidents a l'opinió pública. Si la manera d'explicar, el vocabulari o la sintaxi d'aquestes memòries semblen defectuosos, que el lector reflexioni sobre les raons per les quals molts dels qui van ser presents en aquests esdeveniments mai no ens explicaran els detalls de la seva participació.

Avui, a l'ombra de la nuclear, a l'edifici nou de l'Ajuntament d'Ascó treballen desenes de funcionaris. L'alcalde compagina les tasques municipals amb la seva feina a la central nuclear. El poble està aparentment tranquil. Els fets dels quals aquí es parla semblen molt llunyans. Tanmateix, mereixen no ser oblidats. Perquè, sigui quina sigui l'opinió que es té sobre les veritables relacions entre el progrés i l'energia nuclear, ningú no pot negar que Ribes, veterà de la batalla d'Ascó, és capaç

de sostenir la mirada de l'Àngel de la Història. No crec tampoc que ningú vulgui negar que, sense actuacions com les que aquest llibre narra, el món hauria vist moltes més vergonyes. I molt més terribles.

VÍCTOR MÉNDEZ BAIGES
Barcelona, juny de 2008

MEMÒRIES D'UN REGIDOR
DE L'AJUNTAMENT D'ASCÓ

INTRODUCCIÓ

Fa molt de temps que penso en lo que em passà en un espai d'anys de la vida i crec que podria escriure un recull de memòries. Li he donat moltes voltes i he arribat a la conclusió que, d'alguna manera, ho tinc que fer, ho dec als companys partíceps d'una feina ben feta, aunque no satisfactòria pels molts entrebancs que trobarem pel camí amb el nostre afer de cada dia. En record a ells i a la seva memòria ho escric:

Senyor Joan Carranza, que en pau descansi.

Senyor Miquel Redorat, que en pau descansi.

Senyor Antonio Cañado, que en pau descansi.

Com se poden desfer uns fets tan reals? Crec que no hi ha manera, estan allí per la història; el futur és el que deu de jutjar. No vull amagar la tristesa que per mi representa el recordar, però per la transcendència dels fets tinc que fer-ho. Sóc conscient de que al llarg del camí és segur que moltes coses no les vam fer ben fetes per tots, però mai vam fer mal a ningú del poble, el nostre lema era fes el bé i no facis el mal, i el practicàrem hasta el final.

Ara, escrivint, em sento content d'haver estat al costat dels perdedors, amb la lluita tan desigual. Em sento trist de no haver conseguit el bé comú per tots, però la lluita era tan desigual que tinc la consciència tranquil·la.

Amb aquestes memòries exposaré tot lo que ens va passar al nostre grup i als que pensaven com nosaltres; la força del poder i els diners van poder més que la raó. Ara es paguen les conseqüències de no haver pensat en el futur dels nostres fills i del patrimoni heretat dels nostres pares; el terme municipal està perdut. Un poble pobre i feliç s'ha convertit en un poble ric, però sense esperances.

Tots els relats que escric són reals: els noms, cognoms, situacions, noms de llocs i reunions amb polítics de gran nivell d'aquell temps. Vull ser honrat i no voldria equivocar-me, penso que lo que escric pot fer mal a algunes persones, però la realitat és que va passar i recordar-ho ens ajuda a reflexionar en el passat per mirar de ficar-hi remei, aunque sigui tard.

PRIMERA PART

CAPÍTOL 1

Lo que he escrit és realment lo que em passà a mi en plena transició de la democràcia. La mort de Franco ens va portar l'estat al que m'he referit abans. Tenia una bona edat i em trobava en ple estat de salut, estava casat i tenia dos fills, ¿què més podia desitjar? Era electricista i dos cops per setmana feia de recader a Reus ajudat per la meua dona, ella feia els encàrrecs de mà i la carga grossa la feia jo, tot amb un camion de 5.000 kg de carga que amb molt de sacrifici havia comprat.

Per què explico tot això? La veritat és que realment era un home feliç, dedicat al treball i a la família. Vivíem al poble que ens va veure néixer, totalment agrícola, i com cada poble, teníem totes les necessitats de serveis i oficis, i la gent vivia amb harmonia i els dies anaven passant. «Harmonia» és una paraula que se sol dir, perquè sempre en una comunitat hi ha petites tira i afluixa entre els habitants del poble, però s'anaven solucionant i la sang no arribava al riu, com se sol dir.

El meu poble es diu Ascó, accentuat a la o, que amb el temps es convertirà en Àsco. El poble és a la riba dreta del riu Ebre, molt cabalós —perquè deu n'hi do l'aigua que per ell baixa. Per passar el riu a l'altre costat havia una gran barcaassa que amb el temps ha desaparegut. Ja explicaré més endavant que se'n va fer d'ella.

La barca —que és el nom que se li donava— estava feta de dos llaüts de 15 metres de llarg en paral·lel, deixant entre ells uns tres metres de distància. Damunt hi havia una plataforma de fusta molt dura d'uns 10 metres quadrats. Per la part delantera sortien les dos puntes dels llaüts, que tenien per nom —el poble els havia batejat— el nom del nostre patró, Sant Miquel, i el segon, Santa Paulina; sants molt venerats al poble.

A les puntes del davant dels llaüts havia una barra de ferro travessera molt ben fixada i per ella corria una argolla també de ferro. D'ella en sortia un cable d'acer, d'uns 25 metres de llargada, i al final estava enganxat a una carretilla que corria per una gumna. La gumna era un cable molt fort d'acer que travessava d'una part a l'altra del riu, elevat sobre ell uns 10 metres, i per ella corria la carretilla, que pel cable petit, a 20 metres per davall, anava enganxat a la barca. Per la part de baix, a les puntes dels llaüts, aflorava un timó en cada un d'ells i estaven fixats per una barra de fusta que, al moure's de dreta a esquerra, los dos timons en paral·lel anaven iguals. El patró, que era el que capitanejava la barca, soltant amarres i movent el timó a dreta o a esquerra, per la força del riu i sense motor, es trasludava d'una part a l'altra del riu.

Per què he parlat d'este tema? Per mi ha sigut com un desencans, vist que amb el temps, de la nostra barca desapareguda no se'n parlarà mai més.

Rumors: se'ns farà un pont al poble.

Progrés: se farà una gran indústria xocolatera al nostre municipi. La gent estava contenta, una indústria li aniria molt bé, ja que la pagesia no tirava massa, segurament per falta d'aigua. Plovia poc i els pagesos sempre miraven al cel.

Al acabar la jornada del dia, a l'estiu, després d'haver sopat, els veïns solíem sortir al carrer a prendre la fresca i allí fèiem tertúlia. Comentant lo cotidià de lo que passava al poble o comentant xistes ens ho passàvem bé, hasta parlàvem de xocolata, que era tema per fer-hi gresca. Sempre n'hi havia un graciós que ens deia:

—Mireu, si ens fan la xocolatera, tots en minjarem. —I entre risses passàvem l'estona.

S'havia incorporat un veí que, molt sèrio, ens digué:

—Podeu riure tant com vulgueu, però la cosa és més seria de lo que pareix. La indústria xocolatera no sirà tal, ho sé de molt bona font. Lo que aquí es projecta és una indústria molt perillosa.

Com que el coneixíem —que era un graciós, però sense gràcia—, un dels tertulians li digué:

—Noi, noi, no ens vinguis tu amb històries, fes el favor.

—No em creieu? —digué ell—. Pués mireu, sé de molt bona font, que el dumenge passat, quan vingueren tants cotxes i personalitats tan importants a conèixer les autoritats i veure els terrenos a on se té que ubicar la indústria, mentre feien el vermut a Ca Pino, des de la terrassa del bar, un senyor molt important, des de la panoràmica que la vista li allargava, comentà: «*Lástima de terrenos, con lo verdes que están.*» La gent que ho van sentir se miraren entre ells i el comentari es quedà allí. I encara us diré més —i continuà:— a fulano —digué el nom— li estranyà aquella exclamació i, com tots sabeu que no té pèls a la llengua, se li acostà i li preguntà: «*Escúcheme, señor, ¿qué ha querido decir, con esto de que lástima de terrenos?*» El senyor el mirà fixament i li contestà: «*Nada, nada*», però lo dit ja estava dit, i allí es quedà.

Se feren comentaris de tertúlia parlant de moltes coses, i també de la indústria: seria bo pel poble, donaria molts puestos de treball amb la construcció i després amb el funcionament... Escoltant lo que s'estava parlant vaig quedar bastant preocupat, s'acostaven les 10 de la nit i el veí em digué:

—Antonio, vols vindre a una reunió?

Jo li vaig contestar:

—Què hi faria jo allí? Si no sé de què us reuniu.

Ell insistí:

—Anem, home, anem. Segurament avui ens diran la classe d'indústria que ens faran aquí.

Se m'obrí la curiositat i vaig preguntar:

—Seré ben rebut?

—Sí, home, sí —em contestà.

—Pués val, sí que pujo amb tu.

I alçant el braç vaig dir:

—A tots molt bona nit. —La gent contestà i continuaren amb la tertúlia.

Carrer amunt li vaig preguntar:

—A qui trobarem a la reunió?

Ell digué:

—Fulano, fulano —em nombrà vèrios noms—. Mira, s'ha format una associació anomenada Associació de Veïns per vetllar pels problemes del poble i poguer ajudar a l'Ajuntament treballant conjuntament i desinteressadament pel poble.

Em semblà bé i no vaig fer cap comentari.

Arribàrem a l'Abadia, que era on es feia la reunió. Al entrar, era una sala gran, estava intrigat. Havia poca o molta gent? Déu n'hi do la gent que allí hi havia. Homes i dones sentats en grups parlaven entre ells.

—Bona nit —els vaig dir fort perquè em sentiguessen tots, em contestaren sense fer molt de cas i continuaren amb la seva tertúlia.

El veí em donà una cadira i digué:

—Mira ens podem sentar aquí mateix.

Era a prop de l'entrada. La sala era rectangular i la gent estava sentada, respal a les parets. En seguida vaig calcular la gent que havia. Déu n'hi do, vaig calcular que havia de 90 a 100 persones. Jo mirava i em preguntava: «Qui serà el que porti la reunió? De què es tractaria? Què ens diran de la indústria que ens volen fer?» Estava totalment intrigat.

Sobre les 10 de la nit entraren dos homes i una dona. Al mig de la sala hi havia una taula i dos cadires no ocupades, clar, estaven reservades. Los arribats saludaren a tots los presents i es van sentar, la gent continuà parlant hasta que —uns cops damunt la taula— i tothom callà.

—Bé —digué un dels de la taula—, sigueu tots i totes molt benvinguts. Veig que la gent s’anima en vindre, això és bo. La col·laboració del nostre grup és molt important, l’Associació us dóna les gràcies. Mireu, los problemes del poble són molts i diversos i necessitem l’ajuda de tots. Us informo de com tenim los temes amb l’Ajuntament: se porta de molt a prop el seguiment dels carrers, l’aigua, les cloaques i, prioritàriament, l’ensenyança dels nostres fills.

Havia passat més d’una hora i no se parlava de la indústria que ens volien fer al poble. Amb el peu vaig tocar el veí i li vaig fer musclada. Ell va entendre lo que volia dir i demanà la paraula, tothom callà a l’acte. I ell preguntà:

—Que ens informeu de la xocolatera que ens volen fer aquí?

El senyor, que no era altre que mossèn Miquel, el mirà i molt sèrio va dir:

—Nois, ens volen ensarronar —i seguí:— Quan el president de l’empresa Fecsa, de nom X, va fer el comentari «*lástima de terrenos*» li vaig preguntar i vaig insistir molt amb lo que havia dit, ell em mirà fixament i em digué: «*Mire, mosén, en los terrenos que compraremos en Ascó vamos a hacer dos centrales nucleares para hacer luz, esto es progreso y no se puede parar.*» I em donà vàries raons: «*Su emplazamiento es el ideal, el río, el clima y sobre todo la baja densidad de población. Nada, creo que es el sitio idóneo para construir estas industrias.*»

Cal Cavaller, casa amb centenars d’anys d’història

Cal Cavaller era el nom d’una casa senyorial, amb l’escut a la seva fatxada, guanyat segurament amb les guerres i compensat pel rei en temps dels nostres antepassats. El cas és que era la casa més important del poble en patrimoni de terres i donava vida a moltes famílies pageses, que treballaven les seves terres a mitges.